

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Studij Hrvatskog jezika i književnosti i povijesti

Tena Turza

Razvoj Mletačke Republike kao trgovačke i pomorske sile

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Balta
Sumentor: dr. sc. Ivana Jurčević, v. asist.

Osijek, 2016.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet Osijek
Odsjek za povijest
Studij Hrvatskog jezika i književnosti i povijesti

Tena Turza

Razvoj Mletačke Republike kao trgovačke i pomorske sile

Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Polje: povijest

Grana: hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Balta

Sumentor: dr. sc. Ivana Jurčević, v. asist.

Osijek, 2016.

SAŽETAK

Mletačka se Republika razvila iz ranosrednjovjekovnog malog, siromašnog spruda u Laguni (Rialto) u jednu od najmoćnijih država Jadrana, ali i Sredozemlja. Postala je velesila koja je gospodarila velikim dijelom sjeverne Italije, istočnojadranskom obalom i grčkim arhipelagom. Od skromnoga grada izgrađenog na muljevitim lagunama Venecija je postala središte sredozemne trgovine, prijestolnica najvećeg kolonijalnog carstva srednjega vijeka, vrlo bogat i uspješan grad poznat po svojem ugledu i raskoši. Svoje širenje i jedno od vodećih mjesta na europskoj političkoj sceni Mletačka Republika postigla je zahvaljujući savršeno uređenoj državnoj vlasti koju su činili dužd i niz ustanova, vijeća i kolegija čija je zadaća bila rješavanje unutarnjih i vanjskih pitanja. Gospodarska moć Republike prvenstveno se temeljila na razvoju pomorstva i trgovine te na crpljenju bogatstava iz mletačkih stečevina poput soli, žita, drvene građe i raznih poljodjelskih proizvoda. Mletačka Republika postala je sjecište sredozemne trgovine te mjestom redovita dolaženja trgovaca i poduzetnika iz različitih krajeva Europe, ali i s Istoka. Sve do početka 16. stoljeća Mletačka je Republika imala status kraljice Jadrana i vladarice Sredozemnog mora.

KLJUČNE RIJEČI: Mletačka Republika, pomorstvo, trgovina, velesila, Sredozemlje

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. NAJRA NIJE DOBA	6
3. POČETAK RAZVOJA POMORSTVA I TRGOVINE.....	7
3.1. PREDMETI TRGOVINE.....	10
3.2. MLETAČKA FLOTA	11
4. DOBA MLETAČKOG USPONA	12
5. PROCVAT MLETAČKE REPUBLIKE	15
5.1. SUKOBI S GENOVOM.....	16
5.2. SUKOB S FERRAROM	17
6. VRHUNAC MLETAČKE REPUBLIKE	18
7. MLETAČKA REPUBLIKA NA ZALASKU	20
8. KRAJ MLETAČKE REPUBLIKE	23
9. ZAKLJUČAK	25
10. LITERATURA	26
10.1. INTERNETSKI IZVORI.....	26

1. UVOD

Tema je ovoga rada postupan razvoj Mletačke Republike kao trgovačke i pomorske sile koja je iz maloga grada na muljevitim lagunama izrasla u vodeću trgovačku i pomorsku silu Jadrana i Sredozemlja. U uvodnome će dijelu biti prikazani Mleci u svome najranijem razdoblju koje je zaključeno postupnim mletačkim osamostaljivanjem od Bizantskoga Carstva te početkom njihova samostalnog razvoja. Zatim slijedi poglavlje o razvoju mletačke trgovačke i vojne flote koji je bio jedan od preduvjeta za razvoj trgovine koja je bila pretežito tranzitna budući da se Mletačka Republika nalazila na raskrižju Istoka i Zapada. Nakon toga bit će riječi o najsajnijem razdoblju Mletačke Republike koje započinje velikim usponom u 11. stoljeću, a svoj vrhunac doživljava u 13. i 14. stoljeću. Slijedi poglavlje o postupnom slabljenju Mletačke Republike do kojega dolazi već sredinom 15. stoljeća kada se kao mletački konkurenti počinju javljati Španjolci i Francuzi te Osmanlije, koji će i obilježiti posljednja dva stoljeća mletačkoga postojanja. Rad završava padom Mletačke Republike 1797. godine koji označava kraj brojnih sukoba vođenih za pomorsku i trgovačku prevlast na Jadranu te Sredozemlju. U zaključnome poglavlju donose se završne riječi nakon čega slijedi popis jedinica literature od kojih treba izdvojiti knjigu Lovorke Čoralić *Kraljica mora s lagunarnih sprudova* te Frederica Chapina Lanea *Povijest Mletačke Republike* kao vrlo iscrpne i pregledne povijesti Mletačke Republike.

2. NAJRANIJE DOBA

Legendarnim datumom osnutka Mletaka smatra se petak 25. ožujka 421. godine. Naseljavanje toga područja počinje u razdoblju velike seobe naroda i provale Zapadnih Gota u Italiju, a učestalije se nastavlja nakon 452. godine kada hunski vojskovođa Atila razara Akvileju, grad na području sjeverne Italije.¹ U vrijeme Alarikovih provala u Italiju stanovništvo sjevernojadranskih obalnih područja bježalo je na pješčane otoke (lidi) od rijeka Soče i Tagliamenta do Brente i Poa. Nakon provale Huna (452.) i Langobarda (568.), Venetska laguna postajala je postupno sve naseljenija. Smatra se da su prvi stanovnici počeli naseljavati prostor današnjih Mletaka u drugoj polovici 6. stoljeća, a političko središte bio je grad Herakleja. Krajem 7. stoljeća Langobardi su Bizantu preoteli sva obalna područja do granica Ravenskog egzarhata, a ostavili su im samo pješčane otočiće na lagunama.² Cijelo to naseljeno otočje do kraja 7. stoljeća bilo je organizirano u vojničko područje, odnosno dukat, koje je bilo podvrgnuto ravenkom egzarhatu. Lagune su tek od 697. godine postale posebna vojna jedinica kojom je zapovijedao dužd (*dux*), a Venecija se smatrala dijelom Bizantskog Carstva čak i nakon što su Langobardi osvojili Ravennu 751. godine. Međutim, navedeni se događaj iz 751. godine pokazao presudnim za afirmaciju Mletaka jer je tako mletački dužd postao jedini predstavnik bizantske vlasti na Apeninskome poluotoku. Mleci su na taj način postali bizantskim uporištem na Jadranu i glavnom točkom na transeuropskom trgovačkom putu.³

Razdoblje 8. stoljeća karakterizira neprestana izmjena pristaša probizantske i profranačke politike na duždevu tronu. Takva se politika nastavlja i početkom 9. stoljeća kada mletački dužd sklapa savez s Francima te se na taj način stavlja pod vrhovništvo kralja Pipina kako bi izbjegao bizantski suverenitet.⁴ Istodobno traju borbe Bizanta i Franačke za prestiž i gospodarstvo nad sjevernom Italijom, Istrom i Dalmacijom koje su okončane Aachenskim mirom 812. godine prema kojem su Mleci pripali Bizantu. Sporazum je Veneciji omogućio da postane posrednik u trgovini između Istoka i Zapada što je bio temelj njezine buduće ekonomske i političke moći, a jamčio joj je političku i pravnu neovisnost o Franačkom Carstvu te je već 840. godine dužd mogao pregovarati o međunarodnim sporazumima u svoje vlastito ime. Nakon toga započinje razdoblje osamostaljenja Mletaka i njihovog izrastanja u jednu od najmoćnijih država Jadrana i Sredozemlja koje je otvorio dužd Pietro Tradonic koji je vladao od 837. do 864. godine. Krajem 9. stoljeća

¹ Lovorka Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, Izdavačka kuća Meridijani, Samobor 2004., str. 18.

² Miroslav Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, ŠK, Zagreb 1995., str. 121.

³ Frederic Chapin Lane, *Povijest Mletačke Republike*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb 2007., str. 19.

⁴ Ivo Goldstein, Borislav Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi liber, Zagreb 2006., str. 130.

Mlečani se sve više počinju osamostaljavati od Bizanta, a započinje i njihovo gospodarsko uzdizanje i širenje na okolni talijanski prostor.⁵

3. POČETAK RAZVOJA POMORSTVA I TRGOVINE

Mlečani su vrlo brzo shvatili da njihova budućnost počiva na moru. Već za vrijeme Karla Velikoga plovili su na Istok otkud su donosili svilene tkanine obojene grimizom i ukrašene krznom i perjem.⁶ Od 9. stoljeća u Mlecima započinje jači razvoj brodogradnje, odnosno razvoj mornarice te izgradnja ratne flote, a početna plovidba mletačkih brodara u početku je bila usmjerena samo na lokalne plovidbene pravce i unutrašnjost sjevernoga Jadrana. Nakon pada Ravenne i Ravenskog egzarhata, Mleci su ostali jedino veće uporište bizantske vlasti u sjevernoj Italiji te je to pogodovalo razvoju mletačke trgovine. Mletačka država sve je više težila stjecanju prevlasti nad istočnojadranskom obalom, iznimno važnom zbog osiguranja plovidbeno-trgovačkog prometa prema istočnome Sredozemlju. Prevlast Mletaka nad Jadranom u tome je razdoblju otežavala neretvanska mornarica i njezini gusarski pothvati, a do prvih izravnih mletačko-neretvanskih sukoba dolazi 830. godine. Važno je spomenuti pokušaj vojnog pohoda dužda Pietra Tradonica na hrvatskog kneza Mislava čiji je cilj bio osiguranje slobodne plovidbe Jadranom. Ishod toga pohoda nije poznat, ali sigurno je da je mir dvojice vladara sklopljen 839. godine, no narušen je već iduće, 840. godine.⁷

Nadalje, Mlečani su 840. godine sklopili ugovor s rimsko-njemačkim carem Lotarom I. temeljem kojega su stekli pravo slobodne trgovine italskim područjem te su na taj način učvrstili svoj položaj spona između bizantskog Istoka i europskog Zapada. Međutim, za vrijeme vladavine dužda Pietra Orseola (976.-978.) i njegovih nasljednika dolazi do zategnuća odnosa s carem Otonom II. (973.-983.) koji je Mlečane nastojao podvrgnuti svojoj vlasti. Oton II. Mlečane je pritisnuo trgovačkom blokadom, zabranom izvoza njihovih proizvoda i zabranom dovoza hrane u Mletke, no takva je situacija prestala nenadanom Otonovom smrću 983. godine.⁸

Važan događaj zbio se i 933. godine kada istarski uglednici dolaze u Veneciju gdje priznaju svoju podređenost italskome kraljevstvu, a Mlečanima priznaju određene povlastice koje su bile

⁵ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 20.-24.

⁶ Charles Diehl, *Mletačka Republika*, TIPEX, Zagreb 2006., str. 17.

⁷ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 23.

⁸ Isto, str. 25.

samo uvod u njihovu sve veću prisutnost na sjevernojadranskom području. Mlečani su tada stekli neupitan nadzor nad Jadranom sjeverno od crte Pula – Ravenna te tako osigurali sigurnu trgovinu na tome području.⁹

Zahvaljujući povoljnom geografskom položaju i potrebi održavanja plovidbenih veza s kopnom, mletačko stanovništvo postupno je izraslo u vrlo spretne i tražene pomorce. Zapise o prvim Mlečanima donosi rimski političar Kasidor: *Ovi stanovnici jedino imaju dovoljno ribe; siromašni i bogati su ravnopravni, svi se hrane jednom hranom, svi imaju jednake kuće. Među njima nema zavisti; jedino se natječu u proizvodnji soli; namjesto plugova i srpova oni okreću valjcima i to im daje sve što im je potrebno ... jer nema nikoga tko ne bi želio doći do soli.*¹⁰ Prema navedenome vidljivo je kako je vodeća gospodarska grana Mlečana u početku bila vađenje soli, a sjedište njezine proizvodnje nalazilo se na otoku Chioggia. Međutim, Mlecima nije bila svojstvena proizvodnja i prodaja robe, nego njezina kupovina, najčešće s Istoka, i prodaja.¹¹

Ovladavanje plovidbom po moru i rijekama koje se ulijevaju u područje laguna bilo je jedan od preduvjeta za razvoj mletačke trgovine. Na početku je, kao što je navedeno, venecijanska plovidba morem bila ograničena samo na unutrašnji bazen sjevernoga Jadrana. Krajem 7. stoljeća pomorska trgovina počinje širiti svoj domet. U drugoj polovici 8. stoljeća Venecija već održava trgovinske odnose s Apulijom, Sicilijom, Grčkom, Malom Azijom i Egiptom. Lagune postupno postaju tržnica na koju trgovci s Istoka dovoze svoju robu, a oni sa Zapada dolaze ju kupovati. Iako se u početku mletačka trgovina temeljila isključivo na razmjeni, već se početkom 9. stoljeća u trgovini počinje rabiti novac. Sve do tada domaći obrtnici proizvodili su samo za potrebe lokalnih potrošača, a trgovina je bila isključivo prekupnička i tranzitna.¹² Uspostavljanjem trgovačkih veza s različitim dijelovima Italije (Apulijom, Sicilijom) i grčkim i maloazijskim lukama, Laguna postaje veliko trgovačko središte gdje se mogu kupiti raznovrsni proizvodi s Istoka i Zapada poput začina, svile, tkanine, nakita, luksuzne robe, lijekova i oružja. Mlečani tako postaju i posrednici između ostalih talijanskih i zapadnih trgovaca te trgovaca Bizanta i Istoka kojima šalju željezo, razne kovine, drvo i lan. Snažniji gospodarski uspon Mletaka započinje u 9. i 10. stoljeću čemu je u velikoj mjeri pogodovao povoljan splet političkih okolnosti. Tada dolazi do uspona ostalih talijanskih priobalnih gradova, a kao vodeći trgovačko-prometni centri javljaju se Rim, Amalfi, Napulj i Bari te Pisa i Genova na Apeninskome poluotoku, dok su u unutrašnjosti Italije važnu ulogu imali Pavija, Verona, Piacenza, Lucca, Cremona i Ferrara s kojima su Mlečani nastojali

⁹ Albert Goldstein, *Povijest Venecije*, sv. I., Izdanja Antibarbarus, Zagreb 2007., str. 77.

¹⁰ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 26.

¹¹ A. Goldstein, *Povijest Venecije*, sv. I., str. 65.

¹² M. Brandt, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, str. 124., 125.

održavati dobrosusjedske odnose i politiku neutralnosti kojom su upravljali isključivo trgovački interesi.¹³

Mletačka je Republika na svome početku bila podčinjena Bizantskom Carstvu, a njezini najstariji pomorski pothvati služili su u obranu mirne robne razmjene koja se vodila pod bizantskom zaštitom. U 10. stoljeću Mlečani su iz Carigrada donosili dragocjene tkanine čime im je osiguran imunitet i povlastice na cijelom bizantskom teritoriju. Prvi trgovački ugovor između Mlečana i Bizantskoga Carstva potpisan je 992. godine, a njime je car Bazilije II. mletačkim trgovcima odobrio smanjenje carina ubiranih prilikom ulaska i izlaska iz Dardanela. Dužd Pietro II. Orseolo (991.-1009.) podigao je vojni ugled Venecije te ju unaprijedio politički i gospodarski osiguravši povoljne trgovačke ugovore s bizantskim carem te carem Svetoga Rimskog Carstva. Mlečani su počeli uspostavljati trgovačke odnose i s muslimanskim svijetom te trgovci krajem 10. stoljeća posjećuju Alep, Kairo, Damask i Palermo s kojima također sklapaju razne sporazume i dobivaju određene povlastice. Venecija je na taj način postala posrednik između Istoka i Zapada, a mletačka je tržnica bila jedno od najaktivnijih središta razmjene zapadnog svijeta. Mlečani su si osigurali pravo slobodne trgovine sklapajući sporazume i s njemačkim i bizantskim carevima te sa susjednim gradovima.¹⁴

Krajem 10. stoljeća uloga Venecije kao sjecišta Istoka i Zapada bila je već učvršćena te je ona postala ključan posrednik u odnosima tih dvaju krugova. Svoja trgovačka uporišta Mlečani su osnivali promišljeno i u skladu s političkim okolnostima te su tako na sjeveru uspostavili uporišta na svim ušćima lombardijskih rijeka i u gradovima unutrašnjosti te stekli nadzor nad prometom preko alpskih prijevoja. Istru su postupno dovodili u položaj gospodarske i političke neovisnosti te stezali obruč oko dalmatinske obale.¹⁵

¹³ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 27., 28.

¹⁴ C. Diehl, *Mletačka Republika*, str. 18.

¹⁵ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 28.

3.1. PREDMETI TRGOVINE

U 9. stoljeću glavna roba mletačke trgovine bili su sol, riba i robovi, a jedno je vrijeme Venecija bila specijalizirana za opskrbu istočnih dvorova eunusima, dok su Saraceni kupovali slavenske robove i kao novake za svoju vojsku. Roblje su Mlečani uglavnom dovozili iz slavenskih i germanskih zemalja, a prodavali su ih u Italiji, francuskim lukama, ali i lukama sjeverne Afrike, Egipta i Sirije¹⁶. Mlečani su trgovali i drvenom građom koju su najviše prodavali Saracenicima čemu se papa protivio budući da je prodaja robe nevjernicima bila zabranjena. Pristup zalihama drvene građe poticao je mletačku brodogradnju, a brodove su gradili za vlastite potrebe, ali i za prodaju. Nakon 1000. godine politički uspjesi na Jadranu Mlečanima su povećavali povoljne trgovačke prilike, a svoje zalihe drvene građe iskoristili su i postali glavnim brodarima diljem istočnog Sredozemlja.¹⁷ Za početak gospodarskog razvoja Venecije vrlo su važna bila prirodna bogatstva u njezinom neposrednom okruženju. Sol i ribu prodavali su u zamjenu za hranu koju su donosili sa svojih trgovanja uzduž rijeka u unutrašnjosti. Postavši trgovačkim posrednicima između Istoka i Zapada, Mlečani su na Istok prevozili žito i vino iz južne Italije, željezo, drvo, sol te robove, dok su s Istoka donosili svilu, grimizne tkanine, tepihe, začine i drago kamenje.¹⁸ Željezo su velikim dijelom uvozili iz istočnih Alpi, drvo iz Istre i Dalmacije, vunu iz Italije, Flandrije i Engleske, dok su proizvode poput svile, sukna, nakita, zlata, srebra, slonovače, začina, oružja, vina, ulja i raznog voća nabavljali u bizantskim i istočnim zemljama. Navedenu uvoznu robu preprodavali su u Mlecima, ali i izvozili u unutrašnjost Italije te zemlje zapadne i srednje Europe.¹⁹

Vrlo je važna bila razmjena između Zapada i Levanta²⁰ jer se na Zapadu proizvodilo vunene i metalne proizvode koji su bili vrlo traženi na Levantu. Najvažnija su bila dva prometna pravca prema Istoku pri čemu je jedan vodio u Romaniju²¹, a drugi u prekomorske zemlje, odnosno na obale istočno i jugoistočno od Egejskog mora – u Cipar, Siriju i Palestinu. Romanija je Veneciju opskrbljivala svilenim tkaninama, voskom, medom, pamukom, pšenicom, krznom, slatkim vinima s grčkih otoka te robovima s Crnoga mora. Mnogi proizvodi traženi na Zapadu pristizali su s

¹⁶ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 28.

¹⁷ F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 23.

¹⁸ C. Diehl, *Mletačka Republika*, str. 18.

¹⁹ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 29.

²⁰ Url: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36237> (7. rujna 2016.): Levant – pojam u općem značenju označava Istok, odnosno područje istočnih zemalja. U užem značenju odnosi se na zemlje koje leže uz istočne obale Sredozemnoga mora poput Grčke, Turske, Sirije, Libanona, Izraela, Jordana i Egipta.

²¹ Url: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=53287> (7. rujna 2016.): Naziv lat. *Romania* ili grč. *Rhōmania* označavao je *Imperium Romanum* (Rimsko Carstvo) ili *Orbis Romanus* (rimski svijet, rimski civilizacijski krug). Nakon propasti Zapadnog Rimskog Carstva (476. g.), na zapadu je naziv izgubio političko, ali je zadržao etnolingvističko i kulturno značenje, a političko se značenje održalo se u istočnom dijelu Carstva i zemljama pod njegovom upravom.

Levanta, dok su drugi dolazili s Dalekog istoka. Najcjenjeniji su bili začini, tkanina i odjeća te razni dragocjeni predmeti i ukrasi. Egipat je u 12. stoljeću bio glavni izvor stipse, šećera, a najveće tržište žita, drva, raznih kovina te robova.²²

3.2. MLETAČKA FLOTA

Gospodarstvo Venecije bilo je utemeljeno na uspješnoj brodogradnji i djelovanju mletačke trgovačke i ratne mornarice. Većina mletačke flote sastojala se od niskih i brzih dugačkih brodova koji su bili na vesla i imali pramce za nasrtaj s kljunom te od visokih, širokih jedrenjaka izbačenih pramaca s visokom nadgradnjom na pramcu i krmi. Dugački brodovi bili su glavnina svake ratne flote. Mlečani su svojom osnovnom vojnom mornaričkom taktikom nizali mnoge pobjede tijekom 500 godina između bitaka kod Drača (1081.) i Lepanta (1571.). Djelovanje i izgradnja brodova ovisili su o besplatnoj radnoj snazi, ali veslači na mletačkim brodovima nisu bili robovi. Veslanje i borba bile su zadaće građana koji su morali služiti vojsku zbog statusa građana.²³

Tipičan trgovački brod 12. ili 13. stoljeća nije se služio veslima. Brod je izgledom bio *zaobljen*, a dužine trostruko veće od širine, imao je dva jarbola, a na svakome trokutasto jedro. Radili su se i iznimno veliki brodovi takve vrste koji su zadovoljavali zahtjeve križara, hodočasnika i trgovaca, a nazivali su se *brodovima-tvrđavama*. Za razliku od njih, *galije* su bile krajnji oblik *dugačkoga broda*, a dužina im je bila osam puta veća od širine. Njihova su prednost bile brzina i podatnost upravljanju, ali mogle su prevoziti malo tereta i razmjena trgovačke robe galijama bila je vrlo skupa. Na trgovačkim i ratnim brodovima zahtijevalo se da svaki mornar bude opremljen oružjem i ratnom opremom (mačem, bodežom, sulicom ili kopljem, štitom, kacigom i borbenim oklopom). Brodovi ratne flote bili su gotovo istovjetni onima u trgovačkoj mornarici. Glavni dužnosnici na trgovačkome brodu tijekom 12. stoljeća bili su pomorski zapovjednik i brodski pisar, a bili su odgovorni cijeloj brodarskoj tvrtki i mletačkoj vladi. Ustaljena je bila praksa da trgovac putuje zajedno sa svojom robom ili da ju povjeri drugome trgovcu koji bi išao s robom i vratio se istim brodom kako bi podnio izvještaj i podijelio zaradu. Od mornara se očekivalo da budu i trgovci te je svaki imao pravo ukrcati određenu količinu robe bez plaćanja vozarine, a tijekom putovanja imao je jednaka prava kao i trgovac, poput prava na vlastitu škrinju, osobni madrac, opskrbu vodom, vinom, drvom, brašnom i dvopekom.

²²F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 84.-86.

²³Isto, str. 61.-67.

Mlečani su često opisivani kao trgovci, a ne kao vitezovi te jedan monah iz 12. stoljeća govori kako Mlečani *umjesto konja idu brodom* suprotstavljajući tako civilizaciju mora onoj kopненоj. Iako konji nisu bili nepoznati u Laguni, oni nikada nisu postali mletačkim simbolom kao što su to bili brodovi.²⁴

4. DOBA MLETAČKOGA USPONA

Početak uspona Mletačke Republike označava 11. stoljeće – ona je tada uspostavila prevlast na Jadranu, proširila svoju pomorsku moć i razvila bogatstvo. Iz stoljeća u stoljeće neprestano je jačala da bi do kraja 11. stoljeća kao neovisna republika stvorila značajne posjede na istočnojadranskoj obali i na Levantu. Najvažniji elementi razvoja Republike bile su njezina trgovačka i prometna funkcija, a dugotrajna povezanost s Bizantskim Carstvom omogućila joj je povlašten položaj u trgovini na Sredozemlju.²⁵ Do gospodarskog procvata Mletaka i njihovog potpunog učvršćivanja u politici neovisnosti dolazi za vrijeme dužda Pietra Orseola II. (991.-1008.). Sklapanjem povoljnih trgovačkih ugovora sa Svetim Rimskim Carstvom Njemačke Narodnosti i s Bizantom te stjecanjem prevlasti nad Dalmacijom 1000. godine, Mlečani su stvorili snažnu osnovu za dalekosežan politički, teritorijalni, vojni i gospodarski uspon.²⁶ Godine 1082. dobili su vrlo značajnu povlasticu, odnosno pravo na prodaju i kupovinu po cijelome Bizantskom Carstvu bez plaćanja taksi, a u Carigradu su dobili i posebnu gradsku četvrt kao svoje prebivalište.²⁷

Političkom i gospodarskom napretku Mletačke Republike pomogli su i križarski ratovi. Tijekom Prvoga križarskog rata (1095.-1099.) s križarima, koji su zauzeli Jeruzalem, sklopili su ugovor i stekli značajne povlastice u trgovačkoj razmjeni između Istoka i Zapada. Tada dolazi do osnivanja mletačkih trgovačkih podružnica diljem Bizanta, a u samome se Carigradu osniva prva mletačka trgovačka četvrt. Mletačka trgovačka uporišta osnivaju se na Cipru, uzduž gradova osvojenih u križarskim ratovima, pretežno na Sredozemlju te na crnomorskoj obali. Nakon 1100. godine Mlečani prestaju rabiti svoju flotu isključivo za obranu Bizantskog Carstva i za zaštitu trgovine na Jadranu i okreću se ratovanju i trgovini uz pljačku. Bitkom za Askalon 1099. godine započelo je razdoblje mletačke pomorske prevlasti na istočnom Sredozemlju, a služila im je

²⁴ A. Goldstein, *Povijest Venecije*, sv. I., str. 111.

²⁵ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 130.

²⁶ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 32.

²⁷ Henri Pirenne, *Povijest Europe: od seobe naroda do XVI. stoljeća*, Marjan tisak, Split 2005., str. 135.

prvenstveno za pljačkanje Bizantskoga Carstva jer im je car želio oduzeti povlaštenu trgovački položaj.²⁸

Tijekom 12. stoljeća Mleci, Genova i Pisa proširili su svoje kolonije od Gibraltara do Sirije, a povlastice su imali i kod onih naroda s kojima je ostatak kršćanskoga svijeta bio u sukobu. Godine 1155. potvrđene su mletačke trgovinske povlastice sa Svetim Rimskim Carstvom Njemačke Narodnosti. Međutim, zbog sukoba pape Aleksandra III. i protupape Viktora IV., Ferrara, Padova i Verona napadaju Mletke što iskorištava akvilejski patrijarh koji napada mletačko uporište Grado, ali bezuspješno. Do pomirenja između cara Fridrika I. i pape došlo je u Mlecima 1177. godine čime je potvrđen prestižni, nezaobilazni državopravni čimbenik Mletačke Republike na prostorima Europe. Grad na lagunama sve je više prerastao u moćan sredozemni grad-državu koji je bio spreman obraniti se od političkih ambicija velikih carstava, a istovremeno i proširiti svoja teritorijalna širenja.²⁹

Dvanaesto stoljeće obilježili su i sukobi Mletačke Republike i ugarsko-hrvatskih vladara Arpadovića pri čemu je Republika nekoliko puta gubila i ponovno osvajala dalmatinske gradove. Tada su zabilježeni i prvi sukobi Mlečana i istarskih gradova koji su porazom prisiljeni obećati vjernost mletačkom duždu i pomagati Mlečanima u ratu na moru. Međutim, sve do 15. stoljeća na području Istre odvijaju se razni sukobi te Mletačka Republika tek 1422. godine zauzima cijelo područje obalne Istre i unutrašnjosti do Plomina. Grad Dubrovnik nalazio se pod mletačkom vlašću od 1205. do 1358. godine, a 1327. Mletačka je Republika stekla cijelo dalmatinsko priobalje i otočje od Velebita do Omiša. Dolaskom na vlast Ludovika I. Anžuvina (1342.-1382.) stanje se počinje mijenjati te Ludovik preuzima veći dio Dalmacije, a 18. veljače 1358. sklopljen je mir u Zadru kojim je Ludovik I. stekao područje istočnojadranske obale od sredine Kvarnera do granica Drača te gradove na kopnu koji obuhvaćaju Nin, Zadar, Skradin, Šibenik, Trogir, Split, Dubrovnik, Osor, Cres, Krk, Rab, Pag, Brač, Hvar i Korčulu.³⁰

U 12. se stoljeću Mletačka Republika isticala kao veliki trgovački grad prvenstveno okrenut moru. Pravila mletačke trgovine bila su određena strogim zakonodavstvom te je, prema pravilima, mletačkim brodovima bio zabranjen prijevoz robe za bilo koje drugo odredište osim Venecije, a podanicima zabranjena kupnja ili prodaja u određenim zemljama. Strogi nadzor sprječavao je krijumčarenje i varanje.³¹ Venecija je sredinom 12. stoljeća gospodarila trgovinom u Dalmaciji, ali i u južnoj Italiji. Na putu do Istoka Mlečani su raznim povlasticama osigurali mjesta za

²⁸ F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 45.-48.

²⁹ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 37., 38.

³⁰ Isto, str. 40.-44.

³¹ C. Diehl, *Mletačka Republika*, str. 24.

pristajanje čime je mletačka trgovina s Istokom doživjela svoj procvat. No Venecija je na Levantu imala trgovačke suparnike. Bile su to Pisa i Genova kojima su carevi potvrdili mnoge povlastice kako bi konkurirale mletačkoj trgovini.³² S druge strane, Ferrara je bila glavna trgovačka konkurencija Mletačkoj Republici budući da je nadzirala donji tok rijeke Po i zbog toga bila u vrlo povoljnom položaju za preuzimanje titule glavnoga središta tranzitne trgovine Istok-Zapad. Međutim, Venecija je smještena bliže Alpama te je imala prednost u trgovini s Nijemcima, a patrolirala je i rijekom Po te tako ograničavala Ferraru u njezinom trgovanju.³³

Na venecijanskom trgovištu sva se razmjena robe odvijala na njezinoj tržnici *na veliko* na Rialtu gdje su Mlečani bili posrednici i mogli su profitirati i na tkanini i na začinima. Mlečani su dopuštali izravnu trgovinu Dalmacije i Apulije i Marka, Ancona je mogla provoditi slobodnu trgovinu s Dalmacijom, ali joj je ona s Ferrarom i Bolognom bila ograničena. Zadar i Dubrovnik bili su važni izvori opskrbe robom – iz Zadra su pristizali prehrambeni proizvodi, a iz Dubrovnika krzno, vosak i srebro te druge kovine. Apulija je za Mlečane bila glavni izvor pšenice, maslinova ulja, soli, sira, mesa i vune, a Venecija je zauzvrat slala željezo, bakar, tkanine, robu s Istoka te zlato i srebro. Venecija nije ograničavala međusobnu trgovinu Ankonaca, Dalmatinaca i Apuljana ili njihovu trgovinu s prekomorskim zemljama, već su ih ograničili neizravno, usmjeravali su njihov robni promet preko Venecije čime je Mlečanima omogućen nadzor nad uvozom u Lombardiju, planinsku regiju sjeverne Italije. Dominantan položaj Mletačka je Republika imala u trgovini žitom, ali njegovu cijenu određivala su javna nadmetanja i ponuda i potražnja. Mlečani su često, u vrijeme nestašice, žito uvozili iz dalekih krajeva, dok su ostale poljoprivredne proizvode, kao što je navedeno, uvozili iz neposrednog susjedstva. Mlečani su slali luk, češnjak i sol u Akvileju, a ona je u Veneciju izvozila svinje i pšenicu. Istra je u Veneciju slala drvo, drveni ugljen i kamen, a Trst krzno, kožu i meso. Venecija je na taj način postala veliko tržište za poljoprivredna dobra za široko područje i glavni izvor lijepih rukotvorina. Tranzitna trgovina Istok – Zapad bila je vrlo raširena u 12. i 13. stoljeću zbog gospodarskog razvoja zapadne Europe. Robovi i drvo više nisu bili glavna izvozna roba Mlečana, sada je važnija postala trgovina šećerom, začinima, svilom, tekstilom te kovinama. Trgovina je postala glavna djelatnost koja je Mlečanima donosila zaradu i bogatstvo te oblikovala njihov gospodarski uspjeh i društveni prestiž.³⁴

5. PROCVAT MLETAČKE REPUBLIKE

³² C. Diehl, *Mletačka Republika*, str. 32.

³³ F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 76. -79.

³⁴ Isto, str. 73.-74.

Venecija je iz godine u godinu težila jačanju svoje pomorske sile kako bi osigurala širenje trgovine. Prekretnicu u mletačkome razvoju označava Četvrti križarski rat (1202.-1204.), dok se Dužd Enrico Dandolo smatra utemeljiteljem mletačke kolonijalne prevlasti na Istoku i pomorske premoći na Sredozemlju te je upravo on zaslužan za pretvaranje Mletaka u vanjskopomorsku i trgovačku velesilu. Mlečani su 1202. godine grofu od Champagne obećali osigurati prijevoz i hranu za vrlo velik broj ljudi na pohodu u Svetu Zemlju. Izgradili su brodove i pripremili se za polazak u ljeto 1202. godine. Upravo na poticaj Venecije križarska je flota 1202. godine osvojila Zadar koji je neposredno prije toga želio potvrditi svoju neovisnost o Veneciji. Iako su Mlečani zbog osvajanja Zadra kažnjeni papinim izopćenjem, križari su zajedno s Mlečanima nastavili put prema Carigradu. Mlečani su se osobito istaknuli u osvajanju Carigrada posebnim vojnim tehnikama, a završili pljačkom grada i krađom brojnih carigradskih spomenika i svetih relikvija te su im nakon Četvrtoga križarskog rata potvrđene sve prethodne povlastice koje su im dodijelili bizantski carevi.³⁵ Najvažnije mletačko trgovačko uporište tada je postao Carigrad, a ondje su im dodijeljene tri osmine grada uključujući područje arsenala i dokove te nadzor nad najvažnijim lukama od Mletaka do Carigrada.³⁶ Završetak Četvrtoga križarskog rata označio je trijumf Venecije i potvrdio njezin status pomorske velesile i trgovačkog posrednika između Zapada i Istoka.³⁷

Strateški je važan bio i otok Kreta te su Mlečani, kako bi stekli pravo na Kretu, platili u gotovini i odustali od svojatanja nekih drugih područja. U Egejskom su se moru učvrstili kod Negroponta između klasične Eubeje i unutrašnjosti, dok su u Jonskome moru stekli Modon i Koron, a Krf su zauzeli 1206. godine, ali su ga se ubrzo odrekli. Mlečani su navedenim događajima osigurali neospornu pomorsku prevlast na istočnom Sredozemlju.³⁸ Venecija se širila sedamdesetih i osamdesetih godina 13. stoljeća, a njezina je trgovina profitirala zbog neutralnosti u ratu Genove i Pise te zbog općeg rasta europskog bogatstva i pučanstva. Rasla je i mletačka manufakturna proizvodnja te se Venecija sve više počela nametati kao glavno trgovište sjevernoga Jadrana. Tijekom 13. stoljeća ovisili su i o Dubrovniku koji im je bio glavno uporište na tome dijelu Jadrana. Mletački brodovi najviše su bili usredotočeni na robni promet koji je prolazio kroz Veneciju te je ona postupno zamijenila Carigrad kao glavno tržište za sirovine iz Romanije.³⁹

³⁵ F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 52.-57.

³⁶ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 49.

³⁷ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, Biblioteka Jutarnjeg lista, Zagreb 2007. str. 44.

³⁸ F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 58.

³⁹ F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 94

5.1. SUKOB I S GENOVOM

U drugoj polovici 13. stoljeća započinje sukob Mletačke Republike s Genovom oko prevlasti u levantinskoj i crnomorskoj trgovini i nadmoći nad Sredozemljem. Grad Genova bio je jedan od najvećih mletačkih konkurenata te je nastojao postati trgovištem za cjelokupnu obalu između rijeke Rone i Toskane, kao što je Venecija bila za sjeverni Jadran. Njihovo je suparništvo do 1250. godine bilo potisnuto zajedničkim strahom od Pise koja je za Mlečane bila opasna u Romaniji, a za Genovljane na zapadnom Sredozemlju. Prvi mletačko-genovski rat bio je potaknut incidentima u Akri, gradu na zapadu sjevernoizraelske pokrajine Galileje, a završen je pobjedom Mlečana. Ubrzo nakon te pobjede, Mlečani su doživjeli nazadovanje u Romaniji – Mihael Paleolog zauzeo je Carigrad 1261. godine što je ugrozilo sve tamošnje mletačke kolonijalne posjede. Nakon toga vođene su mnoge pomorske bitke u kojima su se Mlečani pokazali vrlo moćnima, no pretrpjeli su mnoge gubitke te je izgubljen njihov povlašteni trgovački položaj u Carigradu i drugim dijelovima Latinskoga Carstva koji nikada nisu uspjeli povratiti na nekadašnju razinu.⁴⁰ Mir između Mlečana i Genovljana sklopljen je 1270. godine, a Genovljani su idućih 25 godina nastavili gospodarsku i pomorsku ekspanziju, dok je obnova grčkoga carstva označila kraj razdoblja mletačke prevlasti u Romaniji. Mlečani su se ubrzo opet uključili u trgovinu na Crnome moru te su 1291. godine s kanom Zlatne Horde sklopili vlastiti trgovinski sporazum. Godine 1294. šalju ratne galije za Cipar i Armeniju koje su putem pljačkale i uništavale genovske posjede na Cipru na što Genovljani odgovaraju vrlo uspješnim napadom. Najveća bitka odigrala se 1298. godine kod Korčule, a Genovljani su odnijeli pobjedu. Mir je sklopljen 1299. godine na osnovi razmjerne jednakosti te je Mletačka Republika na neko vrijeme odustala od borbe protiv Genove i njezine želje za prevlašću nad Istočnim Carstvom.⁴¹

Tijekom 14. stoljeća kao najopasniji suparnik Venecije ponovno se javlja Genova s kojom vodi ratove od 1350. do 1355. godine i od 1378. do 1381. godine. U tim ratovima nijedna strana nije imala sredstava istinski poraziti svoga protivnika, a razriješile su ih napetosti unutar mletačkog društva. Mlečani su nakon 1324. godine počeli ugrožavati vodeći genovski položaj na Egejskom i Crnom moru, sukob izbija 1350. godine, a mirovnim sporazumom iz 1355. godine svaka je republika trebala zaustaviti napade na drugu i nijedna nije smjela slati flote u Tanu iduće tri godine.⁴² Četvrti genovski rat bio je najteža kušnja za jedinstvo mletačkoga društva, djelomice

⁴⁰Isto, str. 89.-91.

⁴¹A. Goldstein, *Povijest Venecije*, sv. I., str. 212.

⁴²F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 196.-202.

zbog toga što su kuga i tehničke i gospodarske promjene desetkovale mletačke pomorce, a djelomice jer je stvoren savez protiv Venecije s kakvim se do tada nije suočila. Rat je izbio zbog prevlasti nad trgovinom na Crnome moru, a Dalmacija je bila na strani Genove, Chioggia je pala, no na kraju je Venecija ipak pobijedila, ali je njezina trgovačka budućnost i na kopnu i na moru postala upitna.⁴³

Sukobi Mletačke Republike i Genove s prekidima su trajali od 1257. do 1381. godine. Mirovnim sporazumom sklopljenim u Torinu 1381. godine trajno je slomljena genovska prevlast i moć te osiguran mletački monopol na Jadranu, Sredozemlju i Levantu.⁴⁴

5.2. SUKOB S FERRAROM

Venecija se uskoro sukobila i s drugim trgovačkim konkurentom – Ferrarom. Nastojala ju je politički i trgovinski podčiniti te je 1308. godine zbog smrti njezina vladara izbio građanski rat. Nezakoniti sin vladara Francesco obratio se Mlečanima za pomoć, dok je papa kao zakoniti gospodar toga grada bacio interdikt i izdao bulu o ekskomunikaciji Mlečana i zabranio svaku trgovinu s njima. Venecija je zatim sklopila sporazum s Veronom kojim je osigurana izgradnja kanala između rijeka Adige i Poa, a papa je zbog toga 1313. godine bio prisiljen povući interdikt i poništiti ekskomunikaciju. Međutim, Venecija nije uspjela dobiti Ferraru, pretrpjela je velike materijalne gubitke i pristala je papi plaćati odštetu od 100 000 dukata.⁴⁵

⁴³Isto, str. 211.-218.

⁴⁴ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 54.

⁴⁵ F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 79.-80.

6. VRHUNAC MLETAČKE REPUBLIKE

Vrlo veliku važnost u razvoju Mletačke Republike imale su galije koje su se u početku kretale temeljem privatne inicijative. Krajem 13. stoljeća Republika je počela kontrolirati njihovo kretanje nametanjem niza prometnih pravila i normi da bi se već početkom 14. stoljeća Republika na izravan način umiješala u rad galija. Prestale su biti privatno vlasništvo i postale vlasništvo Mletačke Republike. Galije su prodavane na javnim dražbama, a brodovlasnik koji bi otkupio galiju preuzimao je odgovornost nad plovidbom. Tada je stvoren i sustav redovnih plovidbenih linija koje su Veneciju povezivale s Flandrijom, Bejrutom, Aleksandrijom, Tanom, Balkanom, Ciprom i Carigradom, a funkcionirao je sve do početka 16. stoljeća. Središte navedenoga sustava bila je razmjena dobara između Istoka i Zapada preko triju glavnih ruta koje su vodile na istok prema Siriji i Aleksandriji te na Zapad prema Flandriji.⁴⁶

Do promjena na istočnim trgovačkim rutama dolazi četrdesetih godina 14. stoljeća kada je obnovljena izravna trgovina s Egiptom jer je papa, zbog suradnje Mlečana u organizaciji križarskih vojni na Egejskom moru, Veneciji 1344. godine izdao dozvolu za ponovno slanje brodova u Aleksandriju. Krajem 14. stoljeća za trgovačke galije ustanovljen je trajni uzorak od četiri glavna pravca prema Istoku – za Romaniju, za Cipar ili Siriju, za Aleksandriju i za Flandriju. Venecija je postupno prestala biti trgovinskim središtem trgovaca robljem te su dražbe roblja na Rialtu zabranjene 1366. godine. U četrnaestom stoljeću mletačka se trgovina usmjerila na Veneciju, a njezina se dobit zasnivala na sustavu pravodobno raspoređenih i zaštićenih putovanja, dok su ranije mletački brodovi trgovce ostavljali dva, tri mjeseca na Levantu gdje su prodavali robu koju su donijeli i pronalazili novu.⁴⁷ Domaći i sjedilački trgovci zamijenili su putujuće jer se trgovina počela koncentrirati u poznatim lukama. Mletačka je Republika postala glavno trgovačko središte zahvaljujući svojoj pomorskoj premoći te je svojom trgovinom nastojala poticati daljnji proizvodni razvitak. Brodovi su širili tržišta obrtnika kojima su i dopremali potrebnu robu. Usprkos svim tim činjenicama, Mletačka Republika više nikada nije dostigla svoj uspjeh pomorske države kao onaj iz 13. stoljeća. Nakon toga razdoblja, Republika se i dalje mogla nadmetati kao pomorska sila, no njezina se snaga sve više nalazila u bogatstvu obrtnika i trgovaca, a ne toliko u brodovima i domaćim pomorcima.⁴⁸

Veliku važnost za Mletačku Republiku imala su i otkrića Marka Pola nakon kojih su mletački trgovci tijekom 14. stoljeća počeli širiti granice svoje djelatnosti i stvarati pristaništa na obalama

⁴⁶ Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, str. 388., 389.

⁴⁷ F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 153.-157.

⁴⁸ Isto, str. 192.

Crnoga mora, a plovili su i na sjever prema obalama Flandrije i Engleske. Najvažniji mletački cilj bio je osiguranje monopola u trgovini s Istokom. Sva roba iz uvoza morala se prvo dovoziti u Veneciju gdje su se plaćale carine i porezi, a zatim se mogla voziti dalje na Zapad. Strani trgovci u Veneciji smjeli su sudjelovati samo u kopnenoj trgovini iz Venecije prema sjeveru, ali su za tu povlasticu morali plaćati velika davanja. U 14. stoljeću Mletačka Republika počela se širiti na područja u zaleđu grada, a susjedne je gradove počela podvrgavati svojoj vlasti kako bi osigurala kontrolu nad alpskim trgovačkim putovima.⁴⁹

Sredinom 14. stoljeća Mletačka se Republika našla pred jednom od najvećih dilema u svojoj povijesti – treba li se okrenuti isključivo trgovini s Istokom ili se posvetiti i teritorijalnoj politici, nastaviti borbu za tržište s Genovom ili obratiti pozornost i na druge suparnike u obliku moćnih kopnenih država. U svakome je slučaju trebalo sačuvati prevlast na moru i trgovačke veze s Istokom te je upravo zbog toga i sklopljen mir s Genovom 1355. godine. U skladu s politikom okončanja svih neprijateljstva, Mletačka Republika sklopila je mir s ugarskim kraljem 18. veljače 1358. godine kojim je izgubila Dalmaciju i Zadar.⁵⁰ Usprkos tome, mletačka trgovačka politika tada doživljava svoju punu ekspanziju te su tijekom 14. stoljeća Mlečani nastavili sklapati brojne trgovačke ugovore s raznim vladarima, gradovima i državama. Već sredinom 14. stoljeća Venecija je stekla prevlast na sjeveroistoku Italije. Krvavi ratovi s Genovom konačno su završeni 1381. godine mletačkom pobjedom, a u sljedećih sto godina Republika je osvojila cijelu pokrajinu Veneto s gradovima Padovom, Veronom, Vicenzom, Trevisom i Mestrama, veći dio dalmatinske obale, dijelove Albanije s Dračem, Krf, dijelove južne Grčke i Kretu te egejske otoke.⁵¹ Zauzima i mnoga mjesta u Romaniji te vraća i Dalmaciju i postupno se oporavljala.

Od početka svoga političkog i gospodarskog razvoja, Republika se na vrlo vješt način nosila s raznim suparnicima te je prijepore prevladavala ili sklapajem sporazuma ili oružjem. Do promjena i pojave ozbiljnijih sukoba dolazi tijekom 14. stoljeća, no Mletačka Republika uspijeva očuvati monopol na Jadranu u posredništvu u trgovačkim odnosima između Istoka i Zapada, ali se na Sredozemlju kao konkurenti pojavljuju Genova i drugi Talijani te Katalonci i Francuzi. Ulaskom u novo stoljeće svoga postojanja, Mletačka je Republika i dalje bila pretežno pomorska republika okrenuta moru i Istoku, a njezino se kolonijalno carstvo činilo sigurnim.⁵²

Ovladavši Dalmacijom početkom 15. stoljeća, Venecija je ostvarila dva vrlo važna cilja – privlačenje trgovine balkanskoga zaleđa i osiguranje pomorske komunikacije i prostora trgovanja

⁴⁹ I. Goldstein, B. Grgin, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, str. 464.-465.

⁵⁰ A. Goldstein, *Povijest Venecije, sv. I*, str.235.

⁵¹ Isto, str. 465.

⁵² F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 225.

prema Istoku. Međutim, suočila se i s postupnim dolaskom Osmanlija na jadransku obalu koji je imao nepovoljan utjecaj na mletačka kolonijalna iskorištavanja.⁵³

7. MLETAČKA REPUBLIKA NA ZALASKU

Politički i kulturni razvoj Italije u 15. stoljeću potaknuo je Veneciju na veću kontrolu susjedne unutrašnjosti i dijelova Lombardije. Morala se suočiti i s novim suparnicima za prevlast na moru – s Osmanlijama i Španjolcima. Politika Venecije u to se doba uglavnom sastojala u tome da održi kontrolu nad morem, obrani gradove obranjive s mora, osvoji nove i osveti se za osmanlijsku agresiju pomorskim napadima.⁵⁴ Događaji s početka 15. stoljeća označavali su početak krize – Mletačka Republika postaje nesigurna u diplomatskim i trgovačkim odnosima nakon Cambraiske lige, javlja se opasnost kod afričke obale, a ugrožena je i mletačka trgovina začinima.⁵⁵

Iako tijekom 15. stoljeća Mletačka Republika doživljava vrhunac teritorijalnoga širenja svojih stečevina, istovremeno njezin razvoj počinje i opadati zbog, kako će se pokazati, dugotrajnih ratova s Osmanlijama. Nakon pada Carigrada 1453. godine, Mlečani s Osmanlijama sklapaju ugovor koji im je omogućio slobodnu trgovinu na područjima pod osmanlijskim suverenitetom. Godine 1463. započinje rat Mletačke Republike i Osmanskoga Carstva tijekom kojega Osmanlije prodiru u Albaniju i zauzimaju Skadar i druge gradove nakon čega je 1479. godine sklopljen mletačko-turski mirovni sporazum čime su se Mlečani obvezali plaćati sultanu 10 000 dukata godišnje za slobodnu trgovinu na osmanlijskom području. Veliki dobitak za Mletačku Republiku bio je stjecanje Cipra krajem 15. stoljeća koji se nalazio na križanju Zapada i Male Azije i Egipta.⁵⁶ Godine 1499. izbija novi mletačko-osmanlijski rat kada Osmanlije napadaju Veneciju i šalju golemu flotu u Jonsko more, napadaju Dalmaciju i pljačkaju Furlaniju, dio sjeverne Italije između Alpi i Jadranskoga mora. Rat je završen mirovnim ugovorom 1502. godine kojim su Mlečani izgubili Lepant, Modon i Koron, Makarsku, njezino priobalje te mnogo otoka u Albaniji i Grčkoj. Mletačka Republika gubila je prevlast kao pomorska sila, a Osmanlije i Španjolci proširili su svoje pomorsko naoružanje na velik dio Sredozemlja. Osmanlije su već krajem 15. stoljeća počeli

⁵³ Josip Vrandečić, *Borba za Jadran u ranom novom vijeku: Mletačko-osmanski ratovi u Venecijanskoj nuncijaturi*, Filozofski fakultet u Splitu – Odsjek za povijest, Split 2013., str. 22.

⁵⁴ F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 257.-261.

⁵⁵ A. Goldstein, *Povijest Venecije*, sv. II., Izdanja Antibarbarus, Zagreb 2007., str. 180.-182.

⁵⁶ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 70.

patrolirati Egejskim morem zbog kršćanskih križara ili gusara, 1517. osvojili su Siriju i Egipat, a 1522. godine otok Rod.⁵⁷

Još jedan nepovoljan događaj za Mlečane bilo je portugalsko otkrivanje pomorskoga puta prema Indiji čime je započelo novo razdoblje trgovine s Istokom. Do toga su doba indijski proizvodi pristizali u Europu posredstvom arapskih trgovaca iz Egipta koji su ih prodavali Mlečanima, a sada su Portugalci do začina dolazili izravno, bez posrednika te je došlo do potpune promjene tržišta. Portugalsko otkriće dovelo je do pomutnje u trgovačkim krugovima i izmjene tradicionalne ravnoteže mediteranske trgovine te do premještanja trgovine začinama sa Sredozemnog mora na Atlantski ocean.⁵⁸

Daljnji znakovi propadanja mletačke trgovine javljaju se početkom 16. stoljeća kada dolazi do smanjivanja količine uvezene robe i pada mletačke trgovine na Istoku. Zbog opadanja pomorske i trgovačke moći, Venecija je sve više razvijala industrijsku proizvodnju te je na taj način nastojala nadoknaditi gubitke.⁵⁹ Osim Portugalaca, kao konkurenti mletačkim trgovcima i pomorcima počinju se javljati i Francuzi koji ih zamjenjuju u levantskom dijelu trgovine za vrijeme Ciparskog rata 1570.-1573., a 1580. godine Španjolci postaju gospodari začina.⁶⁰

Početkom 16. stoljeća Mletačka Republika ulazi u razdoblje gotovo neprekidnih ratnih sukoba koje je najavio rat Cambraiske lige (1508.-1523.) nakon čega izbija i novi mletačko-turski rat koji završava mirovnim ugovorom 1540. godine kojim Osmanlije preuzimaju mletačke posjede u Egeju, Malvaziju i Napulj. Nakon toga, prekretnica koja označava kraj osmanlijske prevlasti na moru jest bitka kraj Lepanta iz 1571. godine. Međutim, tijekom Ciparskoga rata Mlečani su izgubili svoje južne posjede na istočnom dijelu Jadrana, a Osmanlije su dopirali do većine drugih dalmatinskih gradova. Mlečani su 7. ožujka 1573. godine potpisali mirovni sporazum s Portom kojim su se odrekli Cipra i obvezali na isplatu odštete od 300 000 dukata.⁶¹ Ciparski rat i velika kuga 1575. godine prekinuli su mletačku brodogradnju i trgovinu. Završetak Ciparskog rata Mletačkoj je Republici donio mir s Osmanlijama, ali je otvorio sukob s Habsburgovcima koji kulminira Uskočkim ratom (1615.-1617.) čije je glavno obilježje borba za Jadran. Najvažniji prijemor Mletačke Republike i Habsburgovaca bio je vezan uz problem posezanja za Jadranom – dok je Mletačka Republika svoje pravo temeljila na povijesnim razlozima, presedanima i

⁵⁷ F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 268.-272.

⁵⁸ Skupina autora, *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Biblioteka Jutarnjeg lista, Zagreb 2008., str. 218.

⁵⁹ C. Diehl, *Mletačka Republika*, str. 119.

⁶⁰ F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 321.

⁶¹ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 138.-140.

ceremonijama, Habsburgovci su se oslanjali na to da je more slobodno svima te da svima jednako pripada.⁶²

Trgovina je ponovno oživjela osamdesetih godina 16. stoljeća, no brodogradnja se nikada nije ponovno oporavila. Početkom 17. stoljeća Venecija je bila luka u procvatu, ali je ovisila o stranim brodogradilištima i inozemnim pomorcima. Iako je Venecija dosta uspješno branila svoje gospodstvo na Jadranu od Osmanlija, postala je previše slabom da bi ga branila od sve snažnijih europskih sila. Trgovina s Osmanskim Carstvom morala se voditi preko posrednika, a slabost Venecije omogućila je razvoj supraničkim lukama na Jadranu.⁶³

Mletačka Republika počinje gubiti status vodeće sredozemne sile, a njezina je prisutnost na tome području smanjena zbog francuskog, nizozemskog i španjolskog suparništva. Mlečani postaju svjesni opadanja vlastitog monopola nad sredozemnom trgovinom te Mletke nastoje pretvoriti u grad snažne specijalizirane proizvodne djelatnosti. Pokreće se vunarska industrija, proizvodnja raznih luksuznih proizvoda i tiskanje knjiga. Prva desetljeća 17. stoljeća obilježilo je gospodarsko opadanje u talijanskim gradovima – dolazi do stagnacije proizvodnih i izvoznih djelatnosti te zastoja u prometu i trgovini. Krajem 17. stoljeća trgovačka flota većine talijanskih gradova potpuno slabi. Mletačka kriza u 17. stoljeću odraz je općih negativnih gospodarskih sastavnica koje su potresale Europu. Mletačka se Republika sporo uključivala u tijekom europskog gospodarskog tržišta koje je neprestano bujalo zahvaljujući poduzetnosti engleskih i nizozemskih trgovaca. Zbog iscrpljenosti dugotrajnim ratovima s Osmanlijama, senjskim uskocima i talijanskim, engleskim o nizozemskim konkurentima, Republika se više nije mogla gospodarski i privredno oporaviti.⁶⁴

⁶² J. Vrandečić, *Borba za Jadran u ranom novom vijeku: Mletačko-osmanski ratovi u Venecijanskoj nuncijaturi*, str. 37.-38.

⁶³ F. C. Lane, *Povijest Mletačke Republike*, str. 413.-417.

⁶⁴ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 150., 151.

8. KRAJ MLETAČKE REPUBLIKE

Povijest Venecije 18. stoljeća označena je kao razdoblje dekadencije. Rat za Kretu (Kandiju) s Osmanlijama vođen je od 1645. do 1669. godine, a cilj je bio osmanlijsko osvajanje toga važnog otoka koji je bio od presudne važnosti za prevlast nad istočnim Sredozemljem. Mletačka Republika sklapa mir s Portom 1669. godine kojim je Osmanlijama pripala gotovo cijela Kreta i *Stare stečevine*⁶⁵ u Dalmaciji. Tijekom Morejskoga rata (1684.-1699.) Mlečani su nastojali vratiti posjede u Grčkoj, a osvojili su i neke važne posjede na istoku poput Lepenta i Korinta. Rat je okončan mirom u Srijemskim Karlovcima 1699. godine te su Mlečani zadržali dio stečevina na Peloponezu (Moreja) i osvojene stečevine u Dalmaciji pod nazivom *Nove stečevine*.⁶⁶ No ubrzo izbija novi mletačko-osmanlijski rat (1714.-1718.) potaknut nastojanjima Osmanlija da vrata Moreju i dijelove Dalmacije.⁶⁷ Mletačka je Republika već početkom rata bila u teškoj situaciji zbog gospodarske i financijske krize. Mirovni pregovori dovršeni su u Požarevcu 1718. godine, a Mlečani su izgubili Moreju, posljednja uporišta na Kreti, a granice u Dalmaciji pomaknute su prema unutrašnjosti. Nakon toga rata, potpuno oslabljena Mletačka Republika više se neće upuštati u ratna djelovanja.⁶⁸

Odmah početkom 18. stoljeća, Mletačka Republika gubi jadranski monopol zahvaljujući Ratu za španjolsko nasljeđe kada Francuzi i Španjolci te Habsburzi i Britanci krše njezin vojni, politički i trgovački primat na Jadranu. Osmanlije iskorištavaju nespremnost Republike te vraćaju Peloponez. Završetkom Drugog morejskog rata Mletačka se Republika suočila s novim izazovima – protonacionalnim, vjerskim i prosvjetiteljskim – s kojima se ona kao stari komercijalni imperij, bez pravoga cilja i političke inicijative, nije mogla suočiti. Ulazak Napoleonovih trupa u Veneciju uzbunio je Dalmaciju te u borbi za Jadran na kraju pobjeđuju Habsburgovci.⁶⁹

Dana 18. travnja 1797. Austrijanci i Francuzi postigli su sporazum o podjeli mletačkih teritorijalnih posjeda te je time Mletačka Republika pravno prestala postojati, a najveći je dio njezinih kopnenih stečevina pripao Austriji. Sudbina Mletačke Republike definitivno je odlučena

⁶⁵ Lovorka Čoralić, *U potrazi za mirom i blagostanjem: Hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, Matica hrvatska, Zagreb 2013., str. 8.: Stare stečevine (*acquisto vecchio*) naziv je za područja u Dalmaciji koja su pripala Mletačkoj Republici nakon sporazuma 1671. godine kojim je završen Kandijski rat.

⁶⁶Isto, str. 127.: Nove stečevine (*acquisto nuovo*) naziv je za područja u Dalmaciji koja su dobivena nakon Morejskog rata i tzv. Malog rata (1714.-1718.) te prvi put uključene u sustav mletačkog dominija.

⁶⁷ A. Goldstein, *Povijest Venecije*, sv. II., str. 180.-182.

⁶⁸ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 154.

⁶⁹ J. Vrandečić, *Borba za Jadran u ranom novom vijeku: Mletačko-osmanski ratovi u Venecijanskoj nuncijaturi*, str. 263.

ugovorom u Campoformiju kojim su Francuzi stekli mletačke otoke na Levantu, a Austrijanci su dobili Istru, Dalmaciju, grad Mletke te venetsko područje do rijeka Pad i Adige.⁷⁰

Nekoć nezaobilazna mletačka luka postala je samo lokalno pristanište koje opskrbljuje svoje neposredno zaleđe. Suparništvo gospodarski snažnih zapadnoeuropskih zemalja oslabilo je mletačku ekonomiju te naposljetku uništilo nekada slavnu kraljicu Sredozemlja.⁷¹

⁷⁰ L. Čoralić, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, str. 158.

⁷¹ Isto, str. 155.

9. ZAKLJUČAK

Venecija je isprva bio malen ranosrednjovjekovni sprud u Laguni kojega su osnovali stanovnici koji su pobjegli pred langobardskom provalom da bi se već krajem 11. stoljeća pretvorio u jednu od najmoćnijih država Jadrana, ali i Sredozemlja. Zahvaljujući razvoju vlastite trgovine, brodogradnje te pomorstva postala je velesila koja je pokorila i zagospodarila velikim dijelom sjeverne Italije, istočnojadranskom obalom i grčkim arhipelagom, a ubrzo i Crnim morem. Gospodarsku moć temeljila je na posredničkoj trgovini između Istoka i Zapada, a crpila je bogatstvo iz vlastitih prekomorskih stečevina poput soli, žita, drvene građe i raznih poljodjelskih proizvoda. Njezina najveća važnost je u tome što je bila sjecište sredozemne trgovine i mjesto gdje su trgovci i poduzetnici iz različitih krajeva Europe i s Levanta redovito dolazili razmjenjivati i kupovati robu pri čemu je Venecija diktirala sve uvjete te trgovine. Mletačka je Republika bila na vrhuncu svoje moći od 13. do sredine 15. stoljeća kada se nazivala kraljicom Jadrana i vladaricom Sredozemlja, a njezinu moć nisu mogla osporiti ni velika europska carstva. Međutim, krajem 15. stoljeća svijet se mijenja, dolazi do mnogih pomorskih otkrića, javljaju se nove europske i istočne sile koje postupno istiskuju Mletačku Republiku i umanjuju njezinu trgovačku i pomorsku važnost. Svoj kraj Republika doživljava 1797. godine kada se, nakon mnogih krvavih ratova i sukoba s Osmanlijama, Francuzima, Habsburgovcima te drugim narodima, napokon predala i zatvorila poglavlje svoga postojanja.

10. LITERATURA

1. Brandt, Miroslav, *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, Školska knjiga, Zagreb 1995.
2. Čoralić, Lovorka, *Kraljica mora s lagunarnih sprudova: Povijest Mletačke Republike*, Izdavačka kuća Meridijani, Samobor 2004.
3. Čoralić, Lovorka, ur., *U potrazi za mirom i blagostanjem: Hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, Matica hrvatska, Zagreb 2013.
4. Diehl, Charles, *Mletačka Republika*, TIPEX – Zagreb 2006.
5. Goldstein, Albert ur., *Povijest Venecije*, svezak I., Izdanja Antibarbarus, Zagreb 2007.
6. Goldstein, Albert ur., *Povijest Venecije*, svezak II., Izdanja Antibarbarus, Zagreb 2007.
7. Goldstein, Ivo, Grgin, Borislav, *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Novi liber, Zagreb, 2006.
8. Lane, Frederic Chapin, *Povijest Mletačke Republike*, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb 2007.
9. Pirenne, Henri, *Povijest Europe: od seobe naroda do XVI. stoljeća*, Marjan tisak, Split 2005.
10. Skupina autora, *Povijest 7: Razvijeni srednji vijek*, Biblioteka Jutarnjeg lista, Zagreb 2007.
11. Skupina autora, *Povijest 9: Počeci novoga doba (16. stoljeće)*, Biblioteka Jutarnjeg lista, Zagreb 2008.
12. Vrandečić, Josip, *Borba za Jadran u ranom novom vijeku: Mletačko-osmanski ratovi u Venecijanskoj nuncijaturi*, Filozofski fakultet u Splitu – Odsjek za povijest, Split 2013.

10. 1. INTERNETSKI IZVORI:

1. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=53287> (7. rujna 2016.)
2. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36237> (7. rujna 2016.)